

- א. קטן המדבר ואינו שומע – פטור מראיה, שהרי אף לכשיגדל ייפטר ואין חיוב חינוך לקטן באופן שגם לכשיגדל לא יתחייב. [אולם קטן שאינו מדבר מחמת קטנותו – כתב בשפת אמת (להלן ו) שמסתבר לחייבו מדין חינוך].
- ולענין הקהל; לדעת המנחת-חינוך (תריב) חייב [שהרי אין חובתו מדין חינוך אלא אביו מהויב להביאו]. ובאבי עזרי (סוף הלכות חגיגה) כתב להוכיח מהירושלמי שלא כדבריו.
- ב. האלם שהוא שומע, צריך בדיקה לענין גטין שמא הוא שוטה, כי לפעמים סיבת האילמות קשורה להפרעה שכלית (ע' אה"ע קכא, ו; שבט הלוי ח"ח רנא, א-ב).
- ג. הרמב"ם (מכירה כט, ב) כתב שהמדבר ואינו שומע אין יכול למכור קרקעות, ואולם לשאר דברים דינו כפקח לכל דבר [כפי שמוכח מדברי הרמב"ם בכמה מקומות, ואין לחוש לדברי כמה אחרונים שכתבו בדעת הרמב"ם שאין דינו כפקח] (עפ"י אגרות משה אה"ע ח"ג לג).
- ד. מבואר בפוסקים שאדם שאינו חרש לגמרי, אע"פ שכבדו אוניו משמוע ואינו שומע אלא על ידי שאגת קול – אין דינו כחרש (עפ"י גוב"י; רעק"א; חת"ס ועוד. ע' במובא במאור ישראל). ולענין ראייה – משמע מפירוש רבי עובדיה מברטנורא שכל שאין לו שמיעה גמורה נתמעט מחיוב. ורעק"א תמה על כך.
- חרש-אלם מלידה שנתנו בתוך אוניו מכשיר שמיעה ועל ידי כך התחיל לשמוע קולות ולמד אף לדבר, אך אין חיתוך דיבורו ברור כל כך – נראה שדינו כמדבר ואינו שומע והריהו כפקח לכל דבר (עפ"י אגרות משה אה"ע ח"ג לג. ולדבריו יוצא שאינו מוציא אחרים ידי חובת שופר, לפי מה שפסק השו"ע שהמדבר ואינו שומע אינו מוציא, כבסמוך. ובספר מאור ישראל כתב שהשומע ע"י מכשיר חשמלי מוציא את הרבים בשופר).
- ה. בקרבן חגיגה; לדעת התוס' חייבים ולדעת הרמב"ם (חגיגה ב, ד) דינה כראיה ופטורים (וע' גם בטורי אבן).
- ו. צירוף למנין עשרה; פסק בשלחן ערוך (נה, ת. עפ"י תשובת מהרי"ל ק, ב) שחרש המדבר ואינו שומע מצטרף לעשרה. והט"ו (קכד סק"ב) סובר שאינו מצטרף מפני שאינו יודע לענות אמן על ברכות הש"ץ. ואם הוא מכויץ הברכות וכשרואה שעונים עונה עמהם – לכל הדעות מצטרף (פרי חדש; משנ"ב נה סקל"ח).
- ז. לענין תקיעת שופר; פסק בשלחן-ערוך (תקפט, א) שחרש המדבר ואינו שומע אינו מוציא אחרים ידי חובתם. ובערוך השלחן פקפק בדבר (וע' הר צבי כאן בישוב קושיותיו). והשומע ואינו מדבר – מוציא (בית יוסף ורמ"א שם).

דפים ג – ד

ג. איזהו שוטה?

איזהו שוטה (האמור בכל מקום שפטור מהמצוות ומעונש ואין קנינו קנין ואין ממכרו ממכר. רש"י) – היוצא יחידי בלילה, והלן בבית הקברות, והמקרע את כסותו. בתחילה אמר רב הונא עד שיהיו כל הסימנים בבת אחת, ולבסוף חזר וסבר שמקרע כסותו לבדו שוטה הוא [ונסתפקו שמא גם בשני הסימנים האחרים חזר בו ודי באחד מהם לבד להחשב כשוטה]. ורבי יוחנן אמר: אפילו באחד מהם (כל שעושה אותם דרך שטות). ועוד הביאו מהברייתא, איזהו שוטה – המאבד כל מה שנותנים לו.

א. בירושלמי הצריכו עד שיהא בו כולם, חוץ ממאבד מה שנותנים לו – שזהו סימן ודאי לשטות (וכן משמע קצת שנקט לעיקר מהר"ם מרוטנבורג בתשובה תנח. וע' גם בפירוש מהר"י בן מלכי צדק ריש תרומות שכתב שצריך שיהיו בו כולם). והרא"ש (בחולין פ"א ד) פסק כרבי יוחנן. וכן פסק הרמב"ם (כפירוש הכסף-משנה עדות ט, ט). וכתב שהוא הדין לשאר דברים, כל שנמצאת דעתו משובשת תמיד בדבר מן הדברים, אע"פ שהוא מדבר ושואל כענין בשאר דברים – בכלל השוטים ייחשב. ואולם יש שכתבו שהסימנים הללו בדוקא.

בשול"ת אגרות משה (אה"ע ח"א קכ. וע"ש עוד בח"ד צז) דן באדם ששהוא שוטה רק לענינים מסוימים, אך לכל שאר דברים רואים ויודעים שהוא מתנהג כפקח לכל דבר, הן במעשיו הן בדיבוריו; ויצא לחלק [לפי דעת הרמב"ם] בין חיובי מצוות [ועדות] שדינו כשוטה כי לא חיובה התורה במצוות לחצאין, ובין פעולות כמקח וממכר וגירושין וכד' שבאלו דינו כפקח כיון שלאותם ענינים הרי הוא ככל אדם. ואולם בסתמא, כל שלא נתברר להפך, אם ראינו שהוא מתנהג כשוטה בדברים מסוימים כגון אלו המפורשים בגמרא [ולרבי יוחנן שהלכה כמותו, אפילו בסימן אחד], אנו מחזיקים אותו כשוטה לכל הענינים, עד שיודע שאינו כן.

ב. מי שאינו עושה מעשי שטות, ומשיב כהוגן על מה ששואלים אותו, על הן ועל לאו לאו, אלא שניכר בדיבורו שהוא מהפתאים ביותר – כתב המהר"ט שכשר לחליצה ואינו בגדר 'שוטה' [ורק לענין עדות פסול, כמו שכתב הרמב"ם, שאינו מבין כהוגן מה שראה להעיד עליו]. ויש חולקים (עפ"י דברי חיים; שואל ומשיב ועוד. וע' סמ"ע לה סקכ"א; אבנ"ז אה"ע קצא). ופסק בשול"ת אגרות משה (אה"ע ח"א קסז) שלמעשה יש להורות כמהר"ט, שאף הפתי ביותר, אם אך מסבירים לו וסובר – כשר לחליצה.

ובשול"ת אור שמח (לקוטים יג) נקט שעיקר השטות ניכר בדיבור, והגמרא מדברת על הסימנים במעשים, אבל כל שמדבר כדרך המשוגעים דברים בלא שייכות – הרי זה שוטה גמור.

ג. הסימנים המוזכרים בגמרא אינם בכלל 'שיעורים' שנאמרו הלכה למשה מסיני אלא סימנים ובדיקות, ולכן הם שייכים בין בישראל בין בבן נח לענין שבע מצוות (עפ"י מנחת שלמה לד).

דף ו

ד. א. מה דין הקטן בראייה?

ב. קטן שהוא חגור או סומא, מהו בראייה?

ג. קרבן ראיה וקרבן חגיגה – בכמה כסף?

ד. עולות שהקריבו ישראל בהר סיני – מה היו? האם היו טעונות הפשט וניתוח?

ה. קרבנות ראיה חגיגה ושמחה – מה ביניהם?

א. קטן פטור מן הראיה (ואעפ"י שנאמר כל זכורך – קל וחומר מנשים שפטורות. תוס' ב:). קטן שהגיע לחינוך, חייב אביו להעלותו [מדרבנן, והסמיכו זאת על הכתוב כל זכורך. כדלעיל ד]. ואיזהו קטן שפטור – בית שמאי אומרים: כל שאינו יכול לרכוב על כתפיו של אביו ולעלות מירושלים להר הבית. ובית הלל אומרים: כל שאינו יכול לאחוז בידו של אביו ולהעלות מירושלים להר הבית.

א. כאמור למעלה, לדברי הירושלמי בראיית פנים בעזרה חייבים אף הקטנים בדומה להקהל, ורק מקרבן ראיה פטורים, אבל שיטת תלמודנו שלא לחלק בדבר ופטורים לגמרי (עפ"י תוס' ב:).